

СИМВОЛІКА НЕВЕРБАЛЬНОГО В ОБРАЗІ КАССАНДРИ В ОДНОЙМЕННІЙ ПОВІСТІ КРІСТИ ВОЛЬФ

К. О. Чернова, студентка групи ФНб-1-17-4.0д, IV курс, спеціальність «Філологія (німецька мова і література)».

Науковий керівник: Г.В. Бітківська, доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри світової літератури.

У статті визначено елементи невербаліки в повісті Крісти Вольф «Кассандра» та досліджено символіку невербального в образі Кассандри. Розкрито семантику невербальних засобів в образі героїні.

Ключові слова: невербальна комунікація; невербальна поведінка; Кріста Вольф; «Кассандра».

The article identifies the symbols of nonverbalism in Christa Wolf's novel "Cassandra" and explores the symbolism of the nonverbal in the image of Cassandra. Explains the semantics of nonverbal means in the image of the character.

Key words: nonverbal behavior; Christa Wolf; "Cassandra".

Актуальність та доцільність дослідження. Невербальні компоненти є невід'ємним складником художнього дискурсу, і в контексті сучасних літературознавчих студій викликають сталий інтерес дослідників. Антропоцентрична спрямованість сучасної філології акцентує увагу на проблемах спілкування та комунікативної поведінки індивіда та їх взаємозв'язку, а дослідження невербальних компонентів у літературі допомагає відтворити цілісну картину сприйняття читачем тексту та передати психологію персонажа. Під час усної комунікації невербальна поведінка комуніката оцінюється через візуальний контакт, в умовах опису дій, монологу чи полілогу засоби невербаліки потребують мовної фіксації, оскільки без неї сприйняття читачем обмежується тільки словесним обміном інформацією. Чільна увага до засобів невербаліки в тексті є перспективною і може вивести аналіз художнього твору на новий рівень, уможлививши збагачення його сприйняття.

Метою нашої статті є дослідження невербального в образі Кассандри в однойменній повісті Крісти Вольф. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: визначити символи невербаліки в тексті;

дослідити їх використання в образі Кассандри; розкрити семантику невербальних засобів в образі героїні.

Аналіз останніх публікацій. До засобів невербальної комунікації належать жести, міміка, інтонація, погляд, постава, вегетативні реакції, запахи, манери, одяг, колір тощо. Дослідженням невербальної комунікації та її складниками займаються багато представників різних дисциплін, серед яких науковці в галузі лінгвістики (Ф. Бацевич, А. Вежбицька, І. Колегаєва та ін.), літературознавства (С. Кочерга, А. Матусяк, Л. Стародубцева, С. Турган), мистецтвознавства (Г. Лагутенко, В. Овсійчук, Д. Степовик), журналістики (Б. Черняков, В. Шевченко та ін.).

Яскравим прикладом використання засобів невербаліки в сюжеті твору і для характеристики образу персонажу є повість Крісти Вольф «Кассандра». Художня спадщина письменниці є основою для наукової рецепції багатьох дослідників: Є. Ротанової, К. Ремлера, Р. Ротера, Й. Магенау, Г. Бармана, Ф. Баумера, С. Маценки, Г. Бітківської, Н. Мочернюк, А. Нямцу, П. Рихла, М. Кудіної та багатьох інших. Особливе місце посідає міфологічний аспект досліджень: Воротнікова А. [2], Гуров П. [3], Бернд Д. Вреде [4], Осьмухина О., Белоглазова К., Нікітіна М., Клопова Т. та ін. Предметом дослідження найчастіше виступає троянський цикл, особливо міф про Кассандру. Проте до вивчення невербальних засобів повісті «Кассандра» науковці звертаються спорадично, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одиниці номінації невербальної поведінки виступають засобом створення образу літературного героя та реалізації намірів письменника в тексті твору. Відповідно до обраної нами класифікації Дж. Бургун [5, с. 349–350] у повісті «Кассандра» було визначено засоби невербального й запропоновано таку класифікацію: кінесика або робота тіла; хаптика (такесика), використання доторку; вокалізація та пармова; фізична зовнішність (до якої було віднесено також вегетативні реакції тіла); артефакторіка або використання об'єктів;

проксеміка або використання простору; хронометрія або використання часу. Мовчання в повісті є особливим компонентом передачі інформації. В художньому дискурсі воно читається чіткіше й виконує більше функцій, ніж за звичайної комунікації. Елемент мовчання в тексті використовується зазвичай при творенні діалогів, він створює «багатовимірність» персонажа, роблячи читача позатекстовим учасником текстової комунікації. В повісті Крісти Вольф мовчання зображено як відкритий знак за допомогою лаконічних слів, що номінують цей процес («Ich schweige» [6, с. 59].); як складник внутрішнього монологу, що має великий тлумачний потенціал і допомагає створити характер персонажа («Den Winter über wurde ich teilnahmslos und versank in Schweigen» [6, с. 36]).

З-поміж символів невербаліки мовчання притаманне Кассандрі найбільше з усіх персонажів, вона і сама це усвідомлює. Елемент мовчання виражає душевний стан пророчиці без прямої вказівки на почуття і переживання. Для зображення психології Кассандри Крісти Вольф не потрібно описувати те, що героїня відчуває. Це природно, бо розповідь ведеться від імені Кассандри і було б дивно, якби вона у внутрішньому монолозі описувала кожен емоційний детально. Нарація від першої особи маркує мовчання героїні. Водночас вона помічає мовчазність в інших, звертає увагу на миті загальної тиші («Marpessa war schmal geworden, und blaß und schweigsam, wie ich selbst» [6, с. 7]).

Сама героїня, а точніше її ім'я, виступає потужним знаком невербального. Внаслідок численних міфів ім'я Кассандра стало метафорою провісниці нещастя. Невербальність проявляється також в дарі пророчиці, його природі і в передбаченнях.

Я-нарація в повісті підкреслює символіку невербального в образі Кассандри. Сюжет твору розгортається крізь призму бачення головної героїні, де невербальному належить чільне місце. Кассандра описує свої дії та поведінку інших персонажів, звертає увагу на їхню інтонацію, манеру подачі інформації та артефакторіку, що допомагає взаємодії героїв. Більшість

засобів невербальної передачі інформації в тексті, таких як емоція, вегетативна реакція або вчинок трактуються однозначно, багато знаків роз'яснено за допомогою вербальних складників через репліки інших персонажів і/або самих учасників дії. Прочитання засобів невербальної комунікації, непідкріплених вербальним тлумаченням, залежить як від контексту, так і від індивідуального сприйняття, а мовчання є поштовхом до рефлексії читача і не потребує однозначного сприйняття в тексті.

Особливим елементом «тексту в тексті» є сновидіння, що детально розглядає Г. Бітківська [1]. Вони є опорними пунктами в сюжеті повісті, що допомагають Кассандрі відділити кульмінаційні моменти свого минулого. Тлумачення снів відбувається як саморефлексія головної героїні, а також через коментарі інших персонажів, що демонструє семіотичну варіативність сновидінь.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Дослідження повісті Крісти Вольф «Кассандра» показало важливість немовних одиниць у тексті для сприйняття читачем та передачі і обміну інформації серед персонажів (вираження особистості комуніката; стосунки між учасниками комунікації; ставлення учасників комунікації до ситуації, в якій вони знаходяться). З-поміж складників невербального дискурсу в художньому творі переважає робота тіла, такими ж по значимості є вокалізація і фізична зовнішність, яка включає в себе вегетативні реакції комуніката на актуальну ситуацію. Використання об'єктів як в художньому тексті, так і в живому спілкуванні радше виконує функцію символу. Проксеміка і хронометрія є не поширеними і часто позаконтекстними елементами, що, однак, не зменшує їх значення та необхідність. Антитезою живого спілкування є мовчання, оскільки в художньому тексті воно виражає не лише ставлення персонажа до ситуації, а й характеризує його особисті якості; виявляє емоційний стан групи осіб.

У творенні образу Кассандри невербальним засобам належить особлива роль, що є особливістю повісті Крісти Вольф. Невербальне пронизує

патетичну мову Кассандри та її вчинки, є маркером її рецесій. Додатковим та специфічним позамовним елементом у повісті є сновидіння.

Структура і семіотичні особливості невербального дискурсу повісті Крісти Вольф «Кассандра» не вичерпуються цією розвідкою і потребують подальшого вивчення..

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бітківська Г.В. Сновидіння як структурний елемент у повісті Крісти Вольф «Кассандра». Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2011. Вип. 22. С. 132-142. URL:

https://www.researchgate.net/publication/340166142_SNOVIDINNA_AK_STRUKTURNIJ_ELEMENT_U_POVISTI_KRISTI_VOLF_KASSANDRA

2. Воротникова А.Э. Миф в романе К. Вольф "Кассандра" : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Воронеж, 2001. 194 с.

3. Вреде Бернд Д. Мифопоэзис Кассандры в одноименной повести Кристи Вольф: автореф. дисс. ... к. филол. н. Омск, 1998. 18 с.

4. Гуров П.А. История и современность в художественной и эссеистической прозе Кристи Вольф 70-х - 80-х годов: автореф. дисс. ... канд. филол. н. М., 1993. 20 с.

5. Burgoon J.K. Nonverbal Signals / J. K. Burgoon // Handbook of Interpersonal Communication. Beverly Hills : Sage Publications, 1985. P. 350–353.

6. Wolf Christa. Cassandra. Vier Vorlesungen. Eine Erzählung. Berlin und Weimar, 1983. 73 s.